

بررسی مناسب بودن آسانسورهای استان مازندران برای استفاده نابینایان و افراد استفاده‌کننده از صندلی چرخدار در سال ۱۳۸۹

مهدی گلستانی‌بخت

خدیدجه ربیعی^۱

مهران مجتهدزاده

چکیده

بر اساس قانون جامع حمایت از حقوق معلولان که در سال ۱۳۸۳ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید باید اماکن عمومی و خصوصی برای افراد کم‌توان همانند نابینایان و کسانی که از صندلی چرخدار استفاده می‌کنند، بر اساس استانداردهای کشوری و بین‌المللی باشد. این مطالعه به منظور بررسی وضعیت آسانسورهای این اماکن برای استفاده این افراد در استان مازندران طراحی شد.

پژوهش از نوع مطالعه توصیفی مقطعی و در تابستان سال ۱۳۸۹ انجام شد. با مشاوره و بر اساس منابع، چک‌لیستی شامل وجود در کشویی برقی آسانسور، مساحت مناسب داخل آسانسور برای افراد استفاده‌کننده از ویلچر، جایگاه و ارتفاع مناسب کلیدهای داخل و خارج آسانسور برای افراد استفاده‌کننده از ویلچر، کلیدهای داخل و خارج مخصوص نابینایان و کم‌بینایان برای این افراد تهیه شد. پایایی چک‌لیست با روش آزمون مجدد بررسی شد ($r=0/77$). ساختمان‌های با مصرف عمومی در ۴ گروه آموزشی، درمانی، خدماتی، اقامتی - تفریحی به شکل تصادفی و برای مواردی که تعداد محدودی وجود داشت به روش سرشماری انتخاب شد. یافته‌ها با استانداردهای کشوری و بین‌المللی مقایسه و جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی استفاده گردید.

۱. پزشک عمومی، مرکز تحقیقات طب سنتی و مکمل، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، مازندران، ایران.

۳۵۰۰ مرکز شامل (۵۳٪) ۱۳۱۰ مرکز خدماتی، (۴۰٪) ۱۰۱۰ مرکز اقامتی - تفریحی، (۳۳٪) ۸۳۰ مرکز درمانی و (۱۴٪) ۳۵۰ مرکز آموزشی بررسی شدند. ۹۴٪ مراکز اقامتی - تفریحی، ۹۳٪ مراکز خدماتی، ۹۲٪ مراکز درمانی و ۸۳٪ مراکز آموزشی فاقد چهار فاکتور ضروری ذکر شده برای افراد استفاده کننده از ویلچر، نابینایان و کم بینایان بود.

تحقیق نشان داد که با وجود قانون برای رعایت استانداردهای کشوری و بین المللی، اکثر قریب به اتفاق ساختمان های مورد نیاز افراد کم توان، برای آنها قابل استفاده نیست و یا به سختی و به شکل ناقص مورد استفاده قرار می گیرد. نقش قضایی، نظارتی و اجرایی دولت در اجرای درست این قانون لازم و ضروری می باشد.

واژگان کلیدی

حقوق بیماران، افراد کم توان، آسانسور، صندلی چرخدار، نابینایان، مناسب سازی، نقش قضایی و نظارتی و اجرایی دولت، استان مازندران

مقدمه

در طی عمر شرایط جسمی و روحی همه انسان‌ها تغییر می‌کند به همین دلیل افراد سالخورده توانایی کمتری دارند. در عین حال ژنتیک، بیماری‌ها و سوانح می‌تواند باعث کاهش توانایی افراد شود که در بعضی اوقات عملکرد افراد را تا پایان عمر کاهش می‌دهد، اما همین انسان‌ها مایلند در خانه‌ای مناسب زندگی کنند، کار خوبی داشته باشند، دوستان و آشنایان خود را ببینند، به مسافرت بروند و از زندگی خود لذت ببرند. عدم وجود شرایط جامعه برای این افراد باعث کاهش حضور این‌ها در جامعه و گوشه‌گیری آن‌ها می‌شود. طراحی‌های مناسب شهری امکان دسترسی همه افراد به خدمات شهری را فراهم می‌کند. ایجاد فضای مناسب و بدون مانع جهت حرکت آسان برای افراد استفاده‌کننده از ویلچر در تمام فضاهای جامعه لازم و ضروری است. نایب‌نایان با جهت‌یابی می‌توانند همانند افراد سالم نیازهای خود را برطرف کنند. وجود علائم مخصوص و رفع موانع باعث حضور پررنگ‌تر آن‌ها در جامعه می‌شود. سیاست دولت نروژ با شعار ساختمان برای هر کس بر اساس توسعه طراحی‌های ساختمان‌ها و فراهم کردن امکانات لازم برای دستیابی افراد کم‌توان به خدمات شهری است. تقریباً تمام ساختمان‌های عمومی استان مانند بیمارستان‌ها و درمانگاه‌ها، آزمایشگاه‌ها، رادیولوژی‌ها، فیزیوتراپی‌ها، بانک‌ها، دانشگاه‌ها، مدارس، کتابخانه‌ها، هتل‌ها، رستوران‌ها، پارک‌ها، بنیادهای مختلف و سایر ادارات برای افراد کم‌توان قابل استفاده نیست و انتقال فرد به طرق نامناسب موجب آزار روحی و جسمی زیادی می‌شود به طوری که فرد ترجیح می‌دهد در اجتماع ظاهر نشود. افراد کم‌توان همانند انسان‌های سالم، نیازمند یک زندگی معمولی و آرام هستند که در آن باید به نیازها و حساسیت‌های ویژه این افراد پاسخ گفته شود. باید به این نکته هم توجه ویژه نمود که عده زیادی از معلولان نقص عقلی

ندارند، مانند جانبازان جنگ تحمیلی یا جوانانی که به دلیل تصادفات دارای این شرایط هستند. این افراد که از بسیاری فعالیت‌های جسمی محروم شده‌اند ناچار به رفع نیازهای اجتماعی خود هستند و بیشتر از افراد معمولی به آرامش روحی و توجه بیشتر جامعه نیاز دارند و باید کاری کرد که منزوی نشوند. یکی از دلایل بیماری‌هایی مانند افسردگی و اعتیاد همین انزوا است که ادامه این وضعیت باعث مشکلات عدیده‌ای برای این افراد و خانواده‌هایشان شده است (پینس و همکاران، ۱۹۹۷ م؛ برجیان و جغتایی، ۱۳۸۵ ش؛ نقی‌زاده طاهریان، ۱۳۸۷ ش). قوانین بین‌المللی هماهنگ با نیازهای جدید که از نتایج پیشرفت است، تکمیل می‌گردند. «پیمان‌نامه و پروتکل حقوق افراد کم‌توان» مصوبه سازمان ملل متحد، یکی از تازه‌ترین دستاوردهای تلاش برای رعایت حقوق افراد کم‌توان است که در تاریخ ۱۳ دسامبر ۲۰۰۶ تصویب و از سوی مجمع عمومی سازمان ملل منتشر شد. در ۳۰ مارس ۲۰۰۷ پیوستن کشورها به آن شروع شد. جمهوری اسلامی ایران پیمان‌نامه را در تاریخ ۲۳ اکتبر ۲۰۰۹ تصویب (RATIFIED THE CONVENTION) کرده است (سایت www.un.org/enable).

دستورالعمل مناسب‌سازی ساختمان‌ها برای افراد کم‌توان در سال ۱۳۷۹ از طرف هیأت وزیران برای تمام کشور صادر شده است (بانک اطلاعات قوانین کشور، ۱۳۷۹ ش)، اما حتی بعد از انتشار دستورالعمل و استانداردها برای کلیه مراکز، این قوانین در اکثر مکان‌ها رعایت نشده است و مناسب استفاده افراد کم‌توان نیست. در این مقاله وضعیت آسانسورهای اماکن عمومی و خصوصی استان مازندران که خدمات عمومی مختلف را ارائه می‌دهند، گزارش شده است.

روش

این مطالعه از نوع توصیفی مقطعی در بهار سال ۱۳۸۹ در استان مازندران انجام شد. نمونه‌های پژوهش، آسانسورهای با مصرف عمومی اعم از دولتی و غیر دولتی بود. چک‌لیستی با مشورت همکاران متخصص تهیه شد و با مطالعه مقدماتی تغییرات لازم داده شد. پایایی چک‌لیست با بررسی مجدد ۳۰ آسانسور غیر دولتی به فاصله ۲ هفته محاسبه شد ($r=0/77$). وضعیت این آسانسورها با مقایسه با استانداردها و منابع و متناسب با نوع خدمت ارزیابی شد (مرکز تحقیقات عمران، ۱۹۹۹ م.). از میان استانداردها ۴ «شرط واجب» با عناوین وجود در کشویی برقی، آسانسور، مساحت مناسب داخل آسانسور برای افراد استفاده‌کننده از ویلچر، جایگاه و ارتفاع مناسب کلیدهای داخل و خارج آسانسور برای افراد استفاده‌کننده از ویلچر، کلیدهای داخل و خارج مخصوص نابینایان و کم‌بینایان تهیه شد که در دو رتبه (دارد، ندارد) ارزیابی و نمره داده شد. ساختمان‌های آموزشی، درمانی، خدماتی، اقامتی و تفریحی بررسی شدند. حداکثر امتیاز مراکز ۴ بود. با اجازه از مسئول هر ساختمان اطلاعات به دست آمد و وارد نرم‌افزار SPSS 16 شد. از آمار توصیفی برای نمایش داده‌ها استفاده گردید.

یافته‌ها

۳۵۰۰ مرکز شامل (۵۳٪) ۱۳۱۰ مرکز خدماتی، (۴۰٪) ۱۰۱۰ مرکز اقامتی و تفریحی، (۳۳٪) ۸۳۰ مرکز درمانی و (۱۴٪) ۳۵۰ مرکز آموزشی بررسی شدند. (۹۴٪) ۹۴۹ مراکز اقامتی و تفریحی، (۹۳٪) ۱۲۱۸ مراکز خدماتی، (۹۲٪) ۷۶۳ مراکز درمانی و (۸۳٪) ۲۹۰ مراکز آموزشی چهار فاکتور ضروری ذکر شده برای افراد استفاده‌کننده از ویلچر و نابینایان و کم‌بینایان را نداشتند.

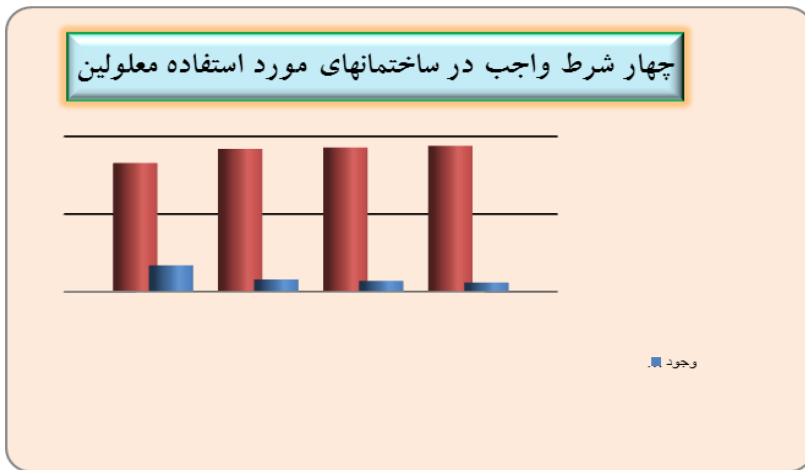
(۱۷٪) ۶۰ مراکز آموزشی، (۸٪) ۶۷ مراکز درمانی، (۷٪) ۹۲ مراکز خدماتی و (۶٪) ۶۱ مراکز اقامتی و تفریحی دارای شاخص‌های ذکر شده بودند.

جدول ۱: توزیع ساختمان‌های خدمات عمومی بر حسب داشتن شرایط لازم

برای معلولین، ساری سال ۱۳۸۹

شاخص‌ها		شرایط واجب
وجود دارد تعداد (درصد)	وجود ندارد تعداد (درصد)	
۱- وجود در کشویی برقی آسانسور ۲- مساحت مناسب داخل آسانسور برای افراد استفاده‌کننده از ویلچر ۳- جایگاه و ارتفاع مناسب کلیدهای داخل و خارج آسانسور برای افراد استفاده‌کننده از ویلچر ۴- کلیدهای داخل و خارج مخصوص نابینایان و کم‌بینایان		مراکز اقامتی و تفریحی
		مراکز خدماتی
		مراکز درمانی
		مراکز آموزشی

بررسی مناسب بودن آسانسورهای استان مازندران برای استفاده نابینایان و...

بحث

در مطالعه‌ای با عنوان «بررسی وضعیت دسترسی به خدمات شهری برای افراد استفاده‌کننده از صندلی چرخدار، ساری ۱۳۸۸» که انجام دادیم تقریباً تمام مکان‌های عمومی و خصوصی فاقد شرایط استاندارد برای افراد کم‌توان بود. با گذشت حدود ۱۲ سال از تصویب برنامه سوم توسعه اقتصادی و ۸ سال از قانون جامع حمایت از حقوق معلولان و لازم‌الاجرا بودن آن هنوز اکثر آسانسورهای ساختمان‌های عمومی استان مازندران برای افراد استفاده‌کننده از صندلی چرخدار و نابینایان غیر قابل استفاده است و این مکان‌ها استانداردهای بین‌المللی را رعایت نکرده است. تجربه نشان داده که بازرسی منظم و مسؤولانه از اصول ضروری برای ادامه هر برنامه ساده و منطقی است. تا نظارت اصولی و تنبیهاتی برای افراد خاطی اعمال نشود، افراد کمی، قوانین را رعایت می‌کنند. قطعاً رعایت استانداردهایی که باعث افزایش هزینه ساخت و نگهداری شود، محتاج نظارت جدی‌تری است. طرح تأمین حقوق معلولان و ایجاد تسهیلات لازم برای آنها در جلسه علنی مجلس

شورای اسلامی در تاریخ ۱۳۸۳/۳/۶ تصویب شد و سازمان بهزیستی مجاز به نظارت صحیح این قوانین و درخواست گزارشات تمام مراکز است. این مصوبه حقوق اساسی و مترقی معلولان به هر دلیل را متناسب نیازشان در نظر گرفته است (سازمان بهزیستی کشور، ۱۳۸۵ ش.). همچنین شورای عالی شهرسازی و معماری ایران براساس ضوابط و مقررات شهرسازی برای معلولان جسمی - حرکتی شرایط لازم ارائه نمود که استانداردها در دسترس و لازم‌الاجراست (مرکز تحقیقات عمران، ۱۹۹۹ م.). سازمان ملل متحد و بقیه سازمان‌های مرتبط طرح‌های شهری و ساختمانی برای افراد کم‌توان را به طور دقیق و با طراحی‌های مهندسی شده منتشر کردند که می‌تواند به عنوان راهکار مورد استفاده قرار گیرد (سایت www.un.org/esa/socdev/enable/design؛ سایت www.access-board.gov؛ سایت www.urbandevelopmentservices.com؛ سایت www.gsa.gov؛ لوشر و ماک، ۱۹۸۹ م.). جامعه‌شناسان دریافته‌اند که دولت‌ها برای پیشرفت و تحقق اهدافشان نیاز به مشارکت مردم در امور دولت دارند و شعار جامعه برای همه زمانی محقق می‌شود که همه افراد در هر سن، جنس و با هر توانایی دارای حقوق برابر باشند (محمودی و فنایی، ۲۰۱۰ م.). مکت نرم‌افزاری را طراحی کرده است که با رفع موانع شهری افراد کم‌توان همانند دیگران می‌توانند از امکانات شهری استفاده کنند (مالت و همکاران، ۲۰۰۸ م.). پریستلی ایجاد فرصت‌های شغلی مناسب برای افراد ناتوان را که چند سال است در انگلستان اجرا می‌شود، مورد بررسی قرار داده است و معتقد است میزان استفاده آن در اسکاتلند و ویلز با انگلستان متفاوت است (پریستلی، ۲۰۰۷ م.). ساختمان موزه‌ها و مکان‌های تاریخی انگلستان که برای افراد کم‌توان مهیا نشده بود از سال ۲۰۰۴ بر اساس قانون دولت موظف به تغییراتی جهت استفاده برای همه افراد شدند که با رعایت اصول زیبایی‌شناسی و قدیمی‌بودن

مصالح اقدام به ساختن آسانسور نمودند و حتی امکان استفاده برای افراد نابینا یا ناشنوا فراهم شد (روبینی، ۱۹۹۸ م.). در مطالعه‌ای که EVCIL در سال ۲۰۰۹ در استانبول انجام داده، بیان می‌کند: در شهری که به لقب «پایتخت فرهنگی اروپا» در سال ۲۰۱۰ انتخاب شده هنوز مشکلات زیادی برای معلولان وجود دارد. مشکل ۷۹٪ افراد استفاده‌کننده از ویلچر عبور از درهای ورودی بود (اوسیل، ۲۰۰۹ م.). Bromely و همکاران در انگلستان با مصاحبه با ۱۵۰ معلول گزارش می‌کند که بیش از ۶۰٪ این افراد هنوز احساس می‌کنند که در محیط شهری ناتوان هستند. البته ساختمان‌های جدیدی که به عنوان مراکز خرید سرپوشیده ساخته شده‌اند ضوابط را رعایت نموده‌اند، اما خیابان‌های پر رفت‌وآمد و مغازه‌های حومه شهر مشکل دارند (بروملی و همکاران، ۲۰۰۷ م.). اعلامیه جامعه معلولین آمریکا در سال ۱۹۹۰ شامل: فراهم کردن قوانین ملی، جامع و روشن برای پایان‌دادن به تبعیض در مقابل افراد معلول، نظارت‌های استاندارد و قابل اجرای این قوانین و ضمانت دولت در اجرای این قوانین است. این جامعه حقوق شهروندی مساوی را با هر جنس، نژاد، قوم و مذهب برای معلولین قائل است و فرصت‌های برابر در کار، امکانات عمومی، حمل و نقل و خدمات دولتی را حق آن‌ها می‌داند (گرگ و مایور، ۲۰۰۲ م.).

امام حسین (ع) سال‌ها پس از رحلت پیامبر اکرم می‌فرمایند: ای آرزومندان به درگاه خدا، من می‌ترسم کیفی از کیفی‌های او بر شما فرود آید، زیرا شما که از کرامت خدا به منزلتی دست یافته‌اید، کسی را که به وسیله خدا (بر شما) شناسانده می‌شود، گرامی نمی‌دارید. با این که خود به خاطر خدا در میان مردم احترام دارید. شما می‌بینید که پیمان‌های خدا شکسته شده و نگران نمی‌شوید. با این که برای نقض یک پیمان پدران خود به هراس می‌افتید می‌بینید که پیمان

رسول خدا (ص) خوار و ناچیز شده و کرها و لالها و از کارافتاده‌ها در شهر رها شده‌اند. (اشاره به پیمان معروف به «حلف الفضول» که قبل از بعثت برای حمایت از ناتوانان بسته شده بود و پیامبر اکرم بارها با افتخار از آن یاد فرموده بود (اسماعیل نژاد و اسماعیل نژاد، ۱۳۸۷ ش.). در شهری که افراد کم‌توان امکان ورود به ساختمان‌های عمومی را ندارند توقع دسترسی به امکانات آن مکان‌ها و رفع نیازهایشان چیزی جز آرزو نیست. ساختمان‌های چندین طبقه و بدون آسانسور و ساختمان‌هایی با آسانسورهای غیر استاندارد که استفاده‌ای برای افراد کم‌توان ندارد فقط به هدر دادن سرمایه است.

آیا زمان آن نرسیده که به وظیفه انسانی و قانونی خود عمل کنیم و کم‌توانان جامعه را بیشتر در نظر داشته باشیم؟ زیرا همه ما امکان تجربه چنین شرایطی را داریم.

فهرست منابع

منابع فارسی:

برجیان، منصور. جغتایی، بهزاد. (۱۳۸۵ ش.). مناسب‌سازی در اماکن عمومی و تجاری (برای افراد دارای معلولیت). ترجمه و تدوین: ADA standard for accessible design، تهران: فنون معاصر.

نقی‌زاده طاهریان، نازیلا. (۱۳۸۷ ش.). فضاهای ورزشی و طراحی شهری مناسب معلولین. تهران: محسن چاپ.

بانک اطلاعات قوانین کشور. (۱۳۷۹ ش.). آیین‌نامه اجرایی بند «ج»، ماده ۱۹۳ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۹/۱۱/۲۶). تهران: شماره ۱۶۳۲۸.

سازمان بهزیستی کشور، معاونت امور توانبخشی. (۱۳۸۵ ش.). قانون جامع حمایت از حقوق معلولان و آیین‌نامه‌های اجرایی مصوب. تهران: دبیر خانه کمیته اجرایی قانون جامع حمایت از حقوق معلولان.

اسماعیل‌نژاد، ناصر. اسماعیل‌نژاد، زهرا. (۱۳۸۷ ش.). خطبه امر به معروف و نهی از منکر امام حسین (ع). تهران: مولف برتر از جهاد، صص ۲۶ و ۸۳۳ و ۹۶۴ و ۹۷۸.

منابع انگلیسی:

Bromley, R-D-F. Matthew, D-L. Thomas, C-J. (2007). City center accessibility for wheelchair users: The consumer perspective and the planning implications. *Elsevier*.

Building and housing research center, Technical committee for revision of architectural and urban design criteria for handicapped. (1999). 2nded. *BHRC Publication*. No: S 104.

Evcil, A-N. (2009). Wheelchair accessibility to public buildings in Istanbul. *Assistive Technology*. 4 (2): 76-85.

Greg, N. Mayor, A. (2002). *Seattle Office for Civil Rights. City of Seattle disability etiquette handboo*. 1-11.

- Lusher, R-H. Mace, R-I. (1989). Design for physical and mental disabilities. In: Wilkes JA and Packard RT (Eds.), Encyclopedia of architecture. New York John Wiley and Sons. 748-63.
- Mackett, R-L. Achuthan, K. Titheridge, H. (2008). AMELIA: making streets more accessible for people with mobility difficulties. *Urban Design International*. 13: 81-9.
- Mahmodi, A. Fanaei, K. (2010). Revision of urban spaces to make it accessible for disabled people in order to achieve the aim of "city for all". *Vienna, Real Corp*. 18-20.
- Priestley, M, Jolly, D. Pearson, C. Ridell, S. Barnes, C. Mercer, G. (2007). Direct payments and disabled people in the UK: Supply, demand and devolution. *British Journal of Social Work*. 37 (7): 1189-1204.
- Prince, M-J. Harwood, R-H. Blizard, R-A. Thomas, A. Mann, A-H. (1997). Impairment, disability and handicap as risk factors for depression in old age. In: The Gospel Oak project V. *Psychol Med*. 27 (2): 311-21.
- Robin, K. (1998). Disability access provisions for historic building. *The building conservation*.
- U.S. Architectural and Transportation Barriers Compliance Board. Americans with disabilities act. Washington 1992: ATBCB.
- www.access-board.gov
- www.gsa.gov
- www.un.org/enable
- www.un.org/esa/socdev/enable/design
- www.urbandevelopmentservices.com

یادداشت شناسه مؤلفان

مهدی گلستانی بخت: کارشناس اقتصاد، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران، ایران.

خدیدجه ربیعی: پزشک عمومی، مرکز تحقیقات طب سنتی و مکمل، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، مازندران، ایران. (نویسنده مسؤول)

پست الکترونیک: mprabie@yahoo.com

مهران مجتهدزاده: دانشجوی دکترای تخصصی اقتصاد از دانشگاه باهاوس، وایمار، آلمان.